

אבי התיאטרון היהודי על הבמה העברית

עם הצגת "המכשפה" לא. גולדפאדן ב"אהל", במלאת 70 שנה לתיאטרון היהודי

מאת ה. רז

כל פעם שהננו מתרוממים בחינוך התרבותיים כדי לרדת אל מקורות העממיות, אשר מסנה מוציאה כל התחדשות לאומית את לשונה, הננו עושים מעשה חינוכי מאלף ורב. קודם כל — לגבי הדור הצעיר שלנו, שנתחנך בא"י וירדה של הגשמה ציונית ובמסגרת האקסקלוזיבית של חיי בניין ויצירה בארץ. אך לא רק לגבי הנוער שלנו, אלא גם לגבי עצמנו חשוב מעשה חינוכי זה העשוי להחזירנו למוטב מבחינת תפיסת האלמנטים העממיים אשר נזנחנו בתוך המאבק להגשמה שאיפתנו לכונן חיים חדשים בארץ ישראל על יסודות הנוגדים את היינו בגלות. ילאו דווקא משום שעלינו יתוקן אחד הפגמים בתפיסתנו ההיסטורית את תרבותנו אלא משום שמעשים מסוג זה עשויים לשחרר את חיי תרבותנו מתלישותה מן האלמנטים ההיוניים האלמנטים העממיים, העשויים לחסנו בפני שתי הקצוות: מפני המליצה הפאטיסטית של שבט היוצר, כביכול, הכרזת מבראשית, ומפני הקלוקל שבובק ב"חדש ימינו כקדם" המסתקף כההליך התפתחותם של היינו המדיניים, הציבוריים, הספרותיים, האמנותיים והתרבותיים בפרט. העובדה, ששאיפות הצינויות ופערותיה בתורת הנועה נתנוגות היו במאבק קשה עם כוהנות המתנגדים לנו ברחוב היהודי, עובדה פאטארית זו העמידתנו בתנאי מלחמה לחיים או למוות. במלחמה זו לא השכיל רוב רובה של הצינויות לראות את חינויחם של הכוחות דעממיים, שהיו אחד הסממנים של תרבות ערמית אשר ניבית באחדים את שכבותיה הרעננות ומשמישים יסוד בראית ההתחדשות האימית. בעניין זה הלכו חזק קיבו רבים בצינויות שוליי גם אחרי הכנייה רוח שהפעיתו את שכבות ההתברור הולות. וגם אחרי המדיניות הצינויות ופעולתה שנתכוננו לתמיכה המסוכפת של "ככל הגויים".

ומשנצטרפה לכך המרחקה לחידוש השון העברית, החריפו והלכו התנאים האריה מצד אחד סילפה מלחמה חיובית כהפכנית זו עתידו קצריהראות ממחנה המתנגדים, שעשהה קרוםיהתפורבו במלחמתם נגד הצינויות; וכן הצד השני סילפה חוגים מן האינטליגנציה הצינוית, שגורו בזבל ביהם שבר האלתר על איישי (אף-על-פי שרבים מהם לא יתה זו ארא סיסמה ריאקציונית ואנטי-עממית, שכן לחוס יחמו נגד אידיש, אך את ניצוח העברית לא קיימו — וחיהם התרבותיים היו חיי התברור לכות טובהקת). כך העמיקה התחום וכך הגענו לתופעה האבסורדית, שרוב יצירתנו הרעננה בכל תחומי האמנות העברית, שקמה לנו עם סיעותיה הראי שונות של ההתעוררות האימית, היאה לסיכניה החיניים שן רוח האמנספיציה, לא הלך אצל המקורות העממיים — רובה ככולה נהפכה האמנות היהודית ירכיש לאומי לא לנו. מתנגדינו הפני לטיים ברחוב היהודי קידשה כגורני פוליון משקהם והשתמשו בה כדי ללי חום בנו ולהסית בנו את ההכורים כ"מקימי תרבות ריאקציונית".

בתחומה של הספרות תוקן המעוות בהיבה, והיו לכך סיבות רבות. ויחכן שיותר מכל פעלה כאן דלותה של הספי רוח העברית, בייחוד בשדה הפרוזה (אם כי עד היום לא יצאנו וס מתחום זה מן הגבולות המצומצמים של תרגום ויצירותיהם של הסופרים שקודשו כקלאי סיקאנים), מה שאינו כן בשאר תחומיה של האמנות העממית. עד היום לא חידשנו, לא בחינוך, את יסודות האמנות העממית: לא את האמנות השימושית, לא את המישחק העממי, לא את העיסור העממי, לא את האלמנטים האמנותיים החילוניים בחג העממי ובזמר העממי וכיו"ב.

בעיקרו של דבר מורגש ליכוי זה לגבי מקורות המישחק העממי אין, כמובן, להאשים את התיאטרון העברי, שלא העלה מחזות כחיי הגולה, מחזות שובי תבו על-ידי סופרי גולה; שנתרגמו ממחזותיהם בשפת אידיש מדוברת, או עובדו מיצירותיהם בפרוזה. אך מבצע לעיבודים הבימתיים אין העממיות כשי תקפת על פי הרוב. הריאליזם המובהק ולווית הסנטימנטאליות הקרוקלת מאפיי לים ברוב המקרים על העממי הטרב ומקשים על הצופה בךדורנו לעמוד בתוך פרספקטיבה מקרבת על עיקר החן שבובר.

אך זהו עניין לדיון מיוחד. כאן יש להדגיש שמכל החטאים, שחטאנו לתרי כוהנו העממית, החטא הכבד ביותר הוא חטאנו לתיאטרון היהודי. האידיש

שעאטער' הפך בסינו לסמל כל הקלרי קלות וכל הפסוקת מבחינה אמנותית ותרבותית. ורבים בתוכנו לא השכילו יראוה, שעל יד הקדוקל והמסולף, שהמ ש"כו להתקיים ברחוב היהודי, עבר התיאטרון היהודי זרך של התפתחות עצומה ננתברך בנסיונות רציניים שבלי עדיהם לא היינו זוכים לתקומתו של תיאטרון עברי מודרני ולהתחלתו של קהל יהודי שוחר אמנות תיאטראלית. כסעם זה ראוי "אהל" לעמוד על הברכה על שהחליט ל"רדת" אל מעמקי ההיסטוריה של התיאטרון היהודי ולי "העלות" מתוך גוויו את היצירות הפי רימיטיביית העצמיות ביותר תוך רצון לחשוף את מקורות החיי אטרון היהודי בכלל.

נסיון זה של התיאטרון פועלים עברי החוזר אל מחוות שונכתבו בש" ביל זמרי-מרזחים ובשביל עמיהארצות, שוליות טירונים וכל הערברב הנה של אבקיאדם, כביכול, ברחוב היהודי, נטי ון גועו הוא, שכן חרביפייית הוא. תיאטרון גודרני יקהלו מסתכנים בנסיון כוה. שכן דרוש כאן כושר אמנותי מיוחד העצמי את היצירה הורא מאטית העלמית במקומה הננו ובי פרספקטיבה של הזמן — לשחור על הצד העממי החינוכי האמנותי הפרימיטיבי ועם זה לא להינדרד בכד ון הקרקולוה.

על כל פנים יש בו בנסיון זה, כדי לפרוע חוב שחבנו לתיאטרון היהודי, יתירה כזו: הננו מצויים לפרוע אגב זה חוב גם ליוצרי של התיאטרון היהודי, האברהם גולדפאדן, שכולנו חטאנו לו חטא-שלישיכהה.

זכרה ממשלוננו של עתון

רא יואכן כי יסופר, שכבר עברי 70 שנה לייסודו של התיאטרון היהודי עלי ידי גולדפאדן. אך שבנתיים ייפלא הדרי, שאך בדרך מקרה זכינו לכל המיפינה ההיסטורי באמנות הוראמאטית הירודית, "בשנת 1876 — יספר גולדפאדן באוטוביוגרפיה שלו) — כשי רוסיה הטיחה איסור על כניסת העתון שלי "ישראליק", הוצאת בצרנוביץ, (בוקובינה) שבועון בשם "דאס בוקא" וינער יוראניטיטע כאקסקבלאט". אך הילד לא האריך ימים ושבק היים, כיוון שיהודי בוקובינה המיעטים הבינו בקר שי את דאידיש שלי".

גולדפאדן הולך ליאסי, לפי שאחד מחתמי עתונו משדו בדברים, כי ביאסי, בעיר מאוכזכת יהודים, שכרים מדברים אידיש-רוסית, "צליחו יותר מא" מצו אלה, אך הוא חידש את עתונו. דוברל הועיד לו כאן מיפנה ראדיקאלי בדרך חיו.

כנעט בדרך-מסרה נמשך גולדפאדן אה אחת הפינות שביאסי, שציבורה וחוק היה מלשמש קהל קוראים לעתון יהודי. לבו של קהל זה הלך שבי אחר "השעשועים", שהיו מגישים לו זמרי ימרוח מיר הדרשים, שכתום מה כינו איהם בשם "במה". לשם, לגנו של בעליבית-הקפו והרוח היהודי שעון מ אר ק הגיע גולדפאדן מתוך פנישת ייקרה עם גרונר, אתו הזמרים, "גיטואק" וריז וממולה, שנקלץ לררי כניה והתפרסם בזימרה ו"מישחק".

זמרי המרוח של הימים ההם, אשר עמיהם נמנה כרודנה, היו כבר מן המתקדמים מבחינת השיטות "התיאטראליות" שנהם הם הבינו כרוחו של הקהל. שלא הסתפק בזמר בלבד. הם היו "מציגים" מישי, כדומר: היו מתקנים תלבושות שמופיעים בהן על הבמה לפי עניינו של העיר והדרכות המדקלמת. והיו לובשים צורה ופרשטים צורה. זמר אחד היה לבנה ובערב אחד היה מופיע כעשר תלבושות, כהניגו לפני הקהל שלל זמירות. הסיד והדייטש, עגלון ובעל-בית היהודי סתם והייליטירון, וגם בתולה וסביא, — הכול לפי עניינו של הזמר.

מופיע לו הזמר ואין שירו מלהיב את הקהל, כייד הוא משנה טעמו ומסגל עצמו למצב רוחם של הצופים. מרגיש הוא שהשיר "רציני יתר על המידה" והקהל מתחיל נוחה, מייד הוא מפלפל בדבריו בבדיחה ממולחת, נקללה זמר צת, מבקש את חברו, שסיסור לו על קחי, ואם אין די בכך הרי הוא פושט וגליו ב"ריקודי", ושוב לב הקהל עמו ותשוואות החן ניתנות לו בשפע. להנאתו

(*) עומדת להופיע בקרוב בסדרת "דורון" של "ספרית פועלים".

שלו ולטובת הנאתו של בעל-המרוח. כאן, בתוך הקהל הזה של האנשים משכונת ה"גשר האדום" אשר ביאסי "בחורים ובחורות וגשים מתוך השכבות הנמוכות של העם", פה בגן-המרוח, שמספחות יהודיות אמידות הוקירו רבי ליהן מכנו ובני בעלי-בתים לא לפי כבודם היה לבוא לשם, כאן החלה דרכו החדשה של גולדפאדן לקראת יצירת התיאטרון היהודי — דרך שראשיתה כשקון כחפיר.

משש גרודנה, כי גולדפאדן שררי ביאסי, בא אצלו במלה ובקשתו שטחה לפניו, שיבחר בשבילו שירים חדשים. מימים רבים משתמש הוא בשיריו של גולדפאדן ומצליח. אומנם ניתנה האמת להיאמר, שהנני מרוחח כסף בשירך שלך, אלא שאני נהנה ואתה אינך חסר, לפי שאין אתה עונק בכך, ולא עור אלא שיתכן שאין זה לפי כבודך אחה. בשבילי הרי זה משלוחי, ואין אני גורם לך פחיתת-כבוד, לפי שבכל מקום רושם אנכי באותיות מאירות-עיניים את שם מחברו של כל שיר ושור. ואף על פי ששרוי אתה כאן, ברומניה, בפעם הראשונה, מכל מקום כל בר-בידב יודע את שמך, והכול מתאווים לראיתך". דברים אלה עשויים היו לשחד את רגיש הכבוד-העצמי של גולדפאדן. אך נימוקו הכספי של גודד-נר לא היה לשכנע, לפי שמצבו של גולדפאדן היה אותה שעה בכל רע. לכיכך כשבא שמעון מארן והציע לו שיופיע אצלו במוצאי-שבת בכבודו ובי-עצמו ויקרא בכני הקהל, לא סירב. ונישנתרחה להצעה זו גם מתן מראש בסך 100 כראנק הוכרע העניין. לא הנחתו לו שיפציר בו, ובעניין ההצעה לא פיקפקתי כלי לבי שכמה שנים קרי הם הכן הופעתי בנשף-קריאה מעין זה לכני קהל משכיל של אודיסה והנשף היכתר בהצעה רבה".

הפואסקו הראשון

הננו עומדים כאן בפני התופעה בחי יינו היהודיים, שיהו עם ההתעוררות האימית מתהום בעצדי-ענק תהיך התחקות של האדם מכור מחצבתו העממית והאמירה של תנועה ההיטכלה שנת-משכה בתקופת ראשיתה של התנועה האומית שינו, הגדילה לעשות בעניין זה. גולדפאדן עצמו משכבות העם יצא; אך מוצאי יצירת אלטיקונסטאנטין בבית בעלי-כראכה (שען), והיהודי כאלט קונסטאנטין שבחילין לא עמד ירי לחסנו בכני אורית המשכילים בסכינאר הרבנים לפני הרוח ששררה, כגראה בין יוצאי הרבנים — נושאי מישרות ההוראה בממשלתיים בבתי-הספר לידיי ישראל. ויש יסוד הניתח, שהאומירה ששררה בקרב האינטליגנציה היהודית של אותם הימים באודיסה הוסיפה להרחיקו מן השכבות העממיות.

והמופלא בזבר הוא, שהתרחקות זו חלה בעת רצונה אחת עם תהליך הפוך מזה, שחל ביצירתו השירית, שהרי דווקא בתקופה זו פנה אל הנושאים העממיים בשירתו באידיש, אלא שהלכי-הרוח שבאינטליגנציה היהודית המשי-כילית היו, כנראה, חזקים ביותר, היה בהם יחס של כבוד אל העממיות. וכדאי מבחינה זו לציינ, שחודשים אחדים לפני כן, היה גולדפאדן באורשה, ואף-על-פי שהיו לו שם ידידים בעולם הסכי-רותי — ר. א. כרוידס, ששהה בימים ההם בווארשה וקיים קשרים עם פרך, א. י שפירא (כתבו הווארשאי של "המגיד") וגם עורך "הצפירה" ה. ז. סלוננימסקי, שהיה בשעתו מנהל הסכינאר שבו לנד גולדפאדן והכול ידעו שהיא הוגה חיבה לתלמידו זה — מכל מקום לא הצליח גולדפאדן ימצוא מו"ל ומדפיס לספר שיריו החדש "דאס אי-דעלע".

על כל פנים תהום רבצה בין הכשורר בעל הכיבים העממיים הבי הרמון אשר בשבילו שר את שיריו. מצבו הריחני, דרכיו, נימוסיו לא היו נהירים לו כלי. ובייחוד לא ידע את המון בית ישראל ברומניה, אשר רק בדרך מקרה לא נמי נה עמיהם (רובו של המון זה היה טורי כב מצעירים, שהוברתו מעבר לגבול הרוסי, כדי למלט נפשם מידי החוטמים ומגיסי הילדים היהודיים בשם הצאר. ורק השינוי שנעשה בחוק הרוסי שפטר ילדים הליומדים בנתיספר יהודים ממלכי-תים מן הגיוס, מצע את רי ליפא גוקדי פאדן מלשילת את בנו אל מעבר לגבול בלא תורה ובלא לימוד.

בסתיו הג'ל של גולדפאדן בהצלחתו והגזרה-שווה בעניין שני סוגי הקהל — המשכילים שבאודיסה והעממי שבשכונת (המשך בעמוד 6)

אבי התיאטרון היהודי על הבמה העברית

(סוף מעמוד 4)

„הגשר האדום“ ביאטו — הם שהנחיר לווה את ה„פיאסקי הראשון — כדבריו. אז במוצאי־השבת הגיע גולדפאדן אל בן־המרוח של שמעון מארק. בכרכרה, בפראק שחור ובכסית לבנות וחלקות ובעניבה צחורר הענודה לו על צוואר־רוגו הגבוה — הכה כיאה לפטורר בעל־טב, המוכיע בפני הקהל. האולם היה סדא מפה לכה, ושבעון מארק, שהעלה היוב את מחיר־הכניסה, קיווה להצלחה רבה.

גולדפאדן עלה לבמה והחל במקרא. קרא שיר ועוד שיר ותגובה אין. הקהל כאלו „נחאבן“. קורא הוא באוניהם מה־פואימות הלאומיות שלו — והם שות־קים. מטעים הוא, מדקלם הוא, קורא בקול רם ובהתלהבות יתירה, „לפי כל חוקי אמנות הריקלוס“ — והקהל שותק. בטוה גולדפאדן שהקהל נהגה בנשימה־עצורה, וזוהי סיבת השתיקה; אך זוהי שתיקה של כבוכה. הקהל לא החליט עדין איזה יחס יוכיח ל„פריץ“ מוזר העומד לו ער הבמה במקום הזמרים העליזים השרים, הרוקדים, המשעשעים, והוא מלעיטם וברים של כיבוד־ראש, שאין להבינם כהל. גולדפאדן ממשיך ומצפה: מיד תתחולל בוודאי סערת התשואות וההתלהבות. מיד תקום ותהיה הסערה הגדולה! ואמנם הסערה באה, אך אזירת לגמרי, כי הנה הוא מסיים, גולדפאדן מרכן ראשו ומשתחוה בפני הקהל — הכור רפי חוקי האמנות והנימוסין של המשוררים המכבדים את קהלן — והנה סערת ציפצופים פורצת מתוך הקהל!

אותו ערב לא נכתיים סיום טראגי, וכצב־רוחו של שמעון מארק נשתפר. כאן בא גרודנר והציל את המצב. הוא היה מצוי יותר אצל החיות הללו — כדברי גולדפאדן — וידע במה לפטמן. בפינת ה„במה“ יוסה הוא לנהם את

גולדפאדן ולהסביר לו את סיבת התנהגותו הגכה של הקהל: „עליך להבין, שהקהל שבכאן לא הסכין עדין להקי שיב, כקהל שברוסיה, לדיקלומים יב־שים של אדם לבוש־פראק. ובעיקר נת־אכזב מתוך קל־וחומר פשוט: אם הומה, השר את שירך, לובש קאפוטה וש־בריימל, ואף מדביק לו זקן ופאות ויוצא בריקור עיניו, כל־שכן שה„מאכער“ עצמו חייב להופיע בארבעה שטריימלעך ואחתי־עשרה פיאות לראשו ולהקפין רגליו עד שערי השמים. והיו, ודאי, שציפו כי „המאכער“ עצמו יראה מעשי־כישוף ממש: ישליך כוסות־רוח, יוציא סרטי־צבעונין מפיו“. ולא נסתפק גרודנר בניחומים אלה. חישיקל קפץ לתוך קא־פוטו ארוכה, לבש גרביים ונעל סנדלים, חבש שטריימל לראשו וכבר הוא עומד על הבמה ומזכר את ה„חסיד העליון“ („משל משוררנו הלאומי המפורסם גולדפאדן“). כזכר ועושה חנוצות משור־נות ומוגימות ומרקד בזריזות אגב שרובב רג־ם נרהיטת. מיד נכנסה רוח חדשה בקהל וגולדפאדן... השתמש בהן ומנות זו ונעלם מן הגן. (עוד יבוא)

אבי התיאטרון היהודי על הבמה העברית

(סוף)

מאת ה. רז

מהתחלה זו מתכתחת לאטה להקה נודדת. אין בה גם אישה אחת. ומרומניה חוזר גולדפאדן ומתגלגל לאודיססה, משך חק כאן, מזכה את יהודי אודיססה בפעם הראשונה בתיאטרון יהודי, משחק בערי הספר, מגיע למוסקבה ולפטרבורג וגם לווארשה. לא עברו שנים הרבה, והוא באמריקה.

יצירת התיאטרון הזאת — ערכה אינו במה שיצר גולדפאדן במישרין. ערכה בפירצה שפרץ, במנוף שהניף כדי לעורר רדומים, ושאמנם נתעוררו חישמה, נוצרו להקות נודדות, בחורי-סולין החי לזכות כוחותיהם בומר ובמישחק, שחקנים, שהחלו את דרכם אצל גולדפאדן מקימים במות נודדות משלהם. הקהל החל לזרום לאולטי התיאטרון ולטעום טעם של תיאטרון יהודי; הסור פר היהודי החל ליתן דעתו לכתיבת מחזה לשם הצגה בשביל הבמה. כך גיתנה דחיפה לחיים תרבותיים תיאטראליים עצמיים ברחוב היהודי באירופה ובאמריקה.

יצירתו של גולדפאדן עברה דרך של התפתחות רבה. למן הוודוויל — אל יצירה זרמאטית שלמה. למן הזמרה-חיד עד ליצירה המוזיקאלית השלמה. מן המחזה הממולא דברי הבל — אל המחזה הלאימי, המשולב נושאים תנכיים, שירה ומוזיקה ראויים לבמה גדולה ולמן קהל האספסופי, ההדיוטי של גן-המרוח — לתיאטרון של מטרופוליות וקיבוצים יהודיים גדולים, ופליאה היא, — איך הגיע לכך איש זה, שלפי התצודות, שהניח לנו (בעיקר מכתביו), מופיע הוא כאדם שהשכלתו דלה היתה, תינו כו האמנותי — אוטודידאקטי בהחלט, ביטוי — פרימיטיבי, ואת הנגינה, שהירבה להשתמש בה, — למד בדרך השמיעה בלבד ותוים לא ידע כלל. אכן, עמוד עמדו לו הכוח ששאב מתוך מקור רותיו העממיים של הקהל, שהקיף חיש מהר מיליונים של יהודים בקיבוצים הגדולים וצמח עם יצירתו.

ביצירה גולדפאדנית זו, בגיבוש התיאטרון היהודי וקהלה, במעמדי של גולדפאדן וביחס הציבור אל יצירתו — כמה נקודות טראגיות בעלות מישקל, וראוי ליחד עליהן את הדיבור. ועל כך — בפרק הבא.

לבי דאב למראה עמי העומד בשפל המדרגה על ההפתחות הרוח ומתוסר כל רגש עדין... וכלכו אין שום זיק של לאומיות עצמית, שכל ימי ניסיתי לעורר בשירי הלאומיים. והוא גומר אומר בגפשו שיש להשביל את העם הזה. יש לכוונן בשבילו בית-אולפן. יש לכתוב ולהציג בשבילו מחזות, שבהם "ישתקפו כל בערותו ושגיאותיו, או-או יגסה לאט-לאט לתקן את דרכיו".

גולדפאדן מעיד על עצמו, שהיתה לו יכולת לתרגם מן המחזות של סופרי העולם, משכספיר האנגלי ועד אוסט-רובסקי הרוסי; הוא גם ידע בימים ההם, מהו תיאטרון בעל רמה, שכן הספיק לראות מגדולי השחקנים המקומיים והעולמיים, שהופיעו על במת התיאטרון הרוסי; גם אופירית מושי לכות ראה וידע דעת היטב, אך את ההמונים דיהודים ברומניה — ארץ זו שגם לה עצמה לא היה עדיין תיאטרון בימים ההם, לא הלם הדבר כל עיקר. ולמן הלילה הוא לא נח ולא שקט, עד ש"מן הסוף השחור" של אותם מוצאי-שבת "יצאה התחלה "מזהירה". במשך השבועות הקרובים שיקע גולדפאדן את עצמו בעבודה קדחתנית. בחור צר של בית-המלון ישב הוא עם גרודנר וחברו גולדשטיין ויוצר לפי המסיבות המתאימות (שני שחקנים גברים, שאחד מהם יכול לשחק אישה לפי שלחשוב על אישה שחקנית איראפשר היה בימים ההם — קהל העומד בשפל המדרגה התיבותית, חוסר במה, ועוד) וזדיחילים המשעשעים את הקהל. "ובחול-המועד סוכות יריתי את אבן-הפינה ליסוד התיאטרון היהודי".

בהתלהבות עד אין שיעור ובהשתוממות שהמשורר יורד אליהם ומסכים לנדוד עם זמרי-המרוח, רבוקים בו שני המשחקים ויחד עמו זוכים לירות את אבן-הפינה של התיאטרון היהודי.

בהתלהבות עד אין שיעור ובהשתוממות שהמשורר הנכבד יורד אליהם ומסכים לנדוד עם זמרי המרוח, ובקיים בו שני המשחקים יחד עמו זוכים לירות את אבן הפינה של התיאטרון היהודי.

"על כורחך אתה מוליד"... על כורח ציוויו של הגורל הוא בלבד עשוי — לדעתו של גולדפאדן — לתרץ את הפליאה שאירעה אחר גשף-הכשלותו כגו לזל שמעון מארק. אך יש להניח שכאן פעלו דחפים פנימיים; כאן נוצאה לו כגראדה הנפש העמית של המשורר את הקשר אל העם, שלניענו כתב — ואת נפשו לא ידע עוד הרגע הזה.

לכאורה מתקבל על הדעת, שגולדפאדן אשר ברה בבושת-פנים ממקום הריבעתו הראשונה עם הזמרים לא ישוב עוד לעסק ביש זה. והנה קרה היפוכו של דבר. המשורר שנעלב עלבון קשה על-ידי ההמון, שממש התעלל בו במריצאיי-שבת ההם, משתקע מעתה בתוך ההמון הזה שהיה בעיניו כלהקת "חיות פרא", ומעתה הוא מקדיש עצמו לייסוד תיאטרון בשביל המון זה דווקא! ואנו נתקשה להבין מהיתו של עלבון צורב זה ולעמוד עי ערכו ומישקלו של המיפנה, אם לא נזכור את עברו של גולדפאדן ומעמדו באותם הימים.

גולדפאדן ראה עצמו בחוקת משורר. וכן היו גם המוניטין שיצאו לו בעולם הכפרותי. בעודו הלמיד הסמינאר החל לפרסם שירים בעברית. משנת 1862 פירסם שירים שונים ב"המליץ", ב"קול מבשר" האידישאי, ובשנת 1865 הוציא לאור את ספר השירים "ציצים ופרחים" בעברית ואת ספר השירים באידיש "דאס יודעלעך" (1866) ואת קובץ השירים "די יודענעך" (1868). בימים ההם גמר את חוק-לימודיו בסמינאר. כל מעייניו של גולדפאדן היו, איסוא, לשרתה הלאומית ברובה ולעממית במקצתה. אין כל יסוד להנחה, שגולדפאדן התעניין בתיאטרון. ראיה לכך, שגולדפאדן ביקר ביאורשה בשנת 1876 (מיד עם חיסול ה"ישראליות") ולא בא כלל במגע עם החוגים "התיאטראליים", אם כי לפי עדותו של כתב "המליץ" משנת 1870, כבר היו כווארשה משחקים שהציגו מחזות מחיי היהודים.

גולדפאדן עצמו נותן לנו הסבר חינוכי לעניין זה. מתאר הוא את הלילה של-אחר ה"פיאסקו" כליל-נדודים מחמת ההרזורים הקשים על מצבו של העם: